













# ਸਹਿਤ ਪ੍ਰਣਾ

## ਕਾਵਿ ਕਿਆਰੀ

### ਗਜ਼ਲ

ਪੂਜੀ ਸੰਗ ਹਰ ਵਸਤ ਹਾਜ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ?  
ਅਖ ਦੇ ਮੁੱਲ ਭਾਨ ਬੇ-ਅਨਿਪਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ?  
ਏ ਸੀ. ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਜੋ ਦਫ਼ਤਰ, ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਫਰ ਵਿੱਚ,  
ਲੋਕ-ਪੀਂਡਾ ਦਾ ਅਜਿਹੇ ਭਰੀਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ?  
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਛਲਣ ਦਾ,  
ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਸੌਭਾਗਿਆ ਦਾ, ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ?  
ਸੂਰਜ ਪਹਿਲਾਂ ਜੇ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ ਨੇ ਫੇਲਣ ਰੂੜੀਆਂ,  
'ਲੀਡਰ' ਦੇ ਘੱਪੰਪ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੱਗੂਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ?  
ਤਿੰਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਰੰਤੁ ਰੁਪਈਆ, ਨਿੱਤ ਉਹਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਵਾਂਗ,  
ਹੈ ਪਤਾ ਲੀਡਰ ਨੂੰ, ਐਪਰਟਾਲਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ?  
ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਚੀ ਮੰਨ ਕੇ ਵਸ੍ਤੂ ਨੂੰ ਰਕੇ ਨਾ ਨੂੰ,  
ਮੁੱਲ ਘਰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਚੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ?  
ਖਾਣ ਮੁੜਾਂ, ਪੀਣ ਮੁੜਾਂ, ਸਫਰ ਦੇ ਭੱਤੇ ਅਲੱਗਾ,  
ਮਹਿੰਗ ਦਾ ਕਾਨੁੰ-ਘਾੜੇ-ਮੁੜਗਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ?  
'ਕਾਲੜ੍ਹ' ਗਜ਼ਲਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨੂੰ ਅਖ-ਵਿਗਿਆਨੀ ਨਾ ਬਣ,  
ਸ਼ਿਅਰ ਵੀ ਨੇ ਬੇਲਦੇ, ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ?

**ਪ੍ਰੀ. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਾਲੜ੍ਹ**

ਸੰਪਰਕ: 94640-88998



### ਰੀਤ

ਮੁਢ ਨਾਲ ਹੋਈ ਜਦੋਂ  
ਗੱਲਬਾਤ ਮੇਰੇ ਸੱਜਣਾ।  
ਥੀਵੇ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚੋ...  
ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਨੂੰ  
ਬੁਲ੍ਹ ਕੇ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ।  
ਜਜਬਾਤ ਮੇਰੇ ਸੱਜਣਾ।  
ਚਿੜੀ ਚੁਹੜੀ ਦੇ ਨਾਲ  
ਅੱਖ ਜਦੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਸੀ।  
ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ  
ਨੀਵਾਂ ਆਉਣੀ ਭੁੱਲੀ ਸੀ।  
ਥੀਗੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ  
ਪੜਾਤ ਮੇਰੇ ਸੱਜਣਾ।  
ਥੀਵੇ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚੋ...  
ਜਾਚ ਸਾਨੂੰ ਆ ਗਈ ਹੁਣ  
ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਜੀਵਣ ਦੀ।  
ਮੁੱਲ ਅੱਤ ਗਮ ਸੱਭੇ  
ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ੍ਹੁ ਪੀਣ ਦੀ।  
ਹਸਿਆਂ ਦੀ ਮਿਲ ਗਈ  
ਸੱਜਾਤ ਮੇਰੇ ਸੱਜਣਾ।  
ਥੀਵੇ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚੋ...।

**ਜਗਤਾਰ ਪੱਖ**

ਸੰਪਰਕ: 94651-96946

### ਹਾਸਿਲ

ਸਭ ਕੁਝ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਲਿਆ  
ਕੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੈ  
ਪਰ ਅਚਾਨਕ ਥੋੜਾ  
ਜਿਹੀ ਪੈਂਦੀ  
ਕਿ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸਭ ਹਾਸਿਲ ਹੈ ?  
ਵਿਰ ਚੀਜ਼ ਰਿਉ ?  
ਵੈਰਾਗ ਰਿਉ ?  
ਇਹ ਵੀ ਵੱਡਾ ਸੱਚ ਦੇ  
ਕਿ ਹਾਸਿਲ ਕਰਕੇ ਵੀ  
ਸਭ 'ਹਾਸਿਲ' ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ !

- ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ

ਸੰਪਰਕ: 83608-15955

### ਖਾਲੀਪਣ

ਵਧ ਗਈ ਬੜੀ ਹੀ ਖਾਰ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ।  
ਰਿਹਾ ਨਾ ਹੁਣ ਇਤਥਾਰ ਦਿੱਤਾ ਵਿੱਚ।  
ਪਿਆਰ-ਮੁੜੋਂ ਦਿਸੇ ਨਾ ਕਿਧਰੇ,  
ਖਾਲੀਪਣ ਹੁਣ ਯਾਰ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ।  
ਪਿਆਰ ਵੀ ਹੁਣ ਤਕਰਾਰ ਬਣ ਗਿਆ,  
ਵਜ਼ਦਾ ਨਾ ਹੁਣ ਤਾਰ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ।  
ਸੁਪਨਿਆਂ ਅੰਦਰ ਜਿੱਤਾਂ ਰੱਖੀ,  
ਚੰਗੀ ਨਾਰੀ ਹਾਰੀ ਸੀ।  
ਵਾਅਚੇ ਝੂਠੇ, ਲੋਕ ਫਰੇਖੀ,  
ਵਧ ਗਈ ਹੈ ਤਕਰਾਰ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ।  
ਰਹ ਬਾਂ ਈਰਥਾ, ਨਫਰ, ਸਾਡਾ,  
ਸੱਚ ਬੜੀ ਸੀਮਾਰ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ।  
ਹਲਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਿੱਤ ਵਧਾਉਂਦੀਆਂ,  
ਯਾਰ ਕਿੰਨਾ ਤਾਰ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ।  
'ਭੱਟੀ' ਪਿਆਰ ਵਧਾਰ ਬਣ ਗਿਆ,  
ਵਧ ਗਈ ਰਫ਼ਤਾਰ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ।

- ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ

ਟਗਲੇ ਤੇ ਮੇਟਰਸਾਈਕਲ ਦੀ ਟੱਕਰ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੇਟਰਸਾਈਕਲ ਸਵਾਰ ਨੇ ਮਰ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਯਮਰਾਜ ਨੇ ਦੋ ਯਾਸਦੂਤਾਂ ਦੀ ਰਿਊਟੀ ਲਾਈ ਸੀ। ਭਰਨ ਦੋ ਪਿਲਾਂ ਕਿਰਦਾਰ ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ,

"ਸਮਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀਂ 'ਨਹੀਂ ਕਾਕਾ ਤੂੰ ਅਜੇ ਨਵੀਂ ਹੈ।' ਕਰਨਾ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਆਤਮਾ ਲੈ ਕੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਤੂੰ ਸਭ ਸਮਝ ਆਉਣੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਲੋਕ ਕਈ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇਗਾ।" ਬਜ਼ੁਰਗ ਵਾਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਜਾਂ ਕਸ਼ਦੂਰ, ਜਿਹਦਾ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਭੱਟਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਦੀ ਆਤਮਾ ਲਿਆਉਣ ਵਿੱਚ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼। ਲੋਕ ਨੇ ਪਿਲਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼। ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼। ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼। ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼। ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ ਹੋ ਆਵਾਜ਼।

ਅਤੇ ਹੁਤਾਂ ਦੀ ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰੋਂਦਾਂ ਨੇ ਤੇ ਤੇ ਦੇਰ







# ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਤੇ ਸੱਭਿਆਤਾ ਦਾ ਸੰਗਮ

# ਦੇ ਸੂਰਜਾਂ ਵਾਲਾ ਸੌਰ ਮੰਡਲ

ਮੁਖਤਾਰ ਗਿੱਲ

ਪੁਸ਼ਕਰ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ: ਇਕ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਰੇਗਿਸਟਰਾਨ। ਤਿੰਦੇਵਾਂ ਪਰਬਤ ਪਹਾੜੀ ਚੱਟਾਨਾਂ ਦੀ ਘਾਟੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਸਰੋਵਰ ਜਿਸ ਦੀ ਸਿਰਫਣਾ ਬਿਨੈਂ ਭਾਵਾਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਮਾਨਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਛੁੱਲ (ਪੁਸ਼ਪ) ਤੋਂ ਹੋਈ। ਪੁਰਾਣਾ ਬਹੁਮਾ ਜੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਬਦਰੀਨਾਥ ਪੁਰੀ ਰਮੇਸ਼ਵਰਮ ਤੇ ਦਵਾਰਕਾ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਹਾ ਯੋਗ ਜੇਕਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਪੁੰਨ ਫਲ ਤਦ ਤਕ ਅਧੂਰਾ



ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਉਚਿਤ ਸਥਾਨ ਦੀ ਚੋਣ  
ਲਈ ਕਮਲ ਛੁੱਲ ਸੁਟਿਆ ਸੀ। ਪੁਸ਼ਕਰ  
ਉਸੇ ਛੁੱਲ ਦੀਆਂ ਪੰਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ।  
ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਇਕ ਖਾਸ ਮਹੁਰਤ 'ਤੇ ਯੋਗ  
ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਸਵਿਤਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਵਿੱਚ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ  
ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਸਰੋਂ  
ਪੈ ਗਿਆ। ਉਹ ਸੇਚਦਾ ਹੈ  
ਕਿ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋ  
ਰਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ  
ਦੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਵਾਕਿਆ  
ਹੀ ਇੰਠੀਆਂ ਸਿਆਣੀਆਂ  
ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਹ  
ਅੰਪ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚੋਂ

ਲਉ! ਜਾਂਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ਦੁਆਰਾ  
ਹਾਥੀ ਤੋਂ ਮੰਗ ਲਉ! ਦੂਰ-  
ਦੂਰ ਤੋਂ ਬੀਬੀਆਂ ਮਰੇ ਹਾਥੀ  
ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਦੁਆਵਾਂ  
ਮੰਗਣ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ॥

ਇੰਨੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ  
ਚਾਰ-ਪੰਜ ਬੀਬੀਆਂ ਕੋਈ  
ਆਏ ਦਾ ਥਾਲ, ਕੋਈ  
ਪੈਸਾ ਤੇ ਕੋਈ ਨਵੇਂ ਕੱਪੜੇ  
ਲੈ ਕੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ  
ਟੇਕਣ ਤੁਰ ਪਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ  
ਬੀਬੀਆਂ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ  
ਦੁਜੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਵੀ ਘਰਾਂ  
ਚੌਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੱਗਰੀ ਲੈ  
ਕੇ ਤੁਰ ਪਈਆਂ। ਹੌਲੀ-  
ਹੌਲੀ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ  
ਬੀਬੀਆਂ ਆਟਾ, ਪੈਸੇ ਤੇ  
ਕੱਪੜੇ ਲੈ ਕੇ ਮਰੇ ਹਾਥੀ ਦੇ  
ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਰੱਖ ਕੇ ਮੱਥਾ  
ਟੇਕਣ ਤੇ ਦੁਆਵਾਂ ਮੰਗਣ  
ਲੱਗ ਗਈਆਂ ਦੋ-ਤਿੰਨ  
ਪੰਠਿਆਂ ਬਾਅਦ ਮਰੇ ਹਾਥੀ  
ਦੁਆਲੇ ਆਏ, ਪੈਸੇ ਤੇ  
ਨਵੇਂ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੇ ਢੇਰ  
ਲੱਗ ਗਏ ਨਿੱਜੇ ਦੇ ਖੇਤ  
ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਬਖਤੌਰ ਸਿੰਘ  
ਇਹ ਸਭ ਵੇਖ-ਵੇਖ ਕੇ  
ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇਸ

ਜ਼ਾਗਰਾਂ ਪਛ ਰਹਸ ਹਰ ਛੂਪ ਹੁਦ ਜਾ  
ਹ ਨ। ਇਸੇ ਲੜੀ ਤਹਿਤ ਮਨੁਖ ਨੇ  
ਸਸ ਦੁਹਰੇ-ਸੁਰਜੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਕਲਪਨਾ  
5 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਹ  
ਕੀਕਤ 'ਚ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।  
ਉਕ ਸਕਾਈਵਾਕਰ ਦੀ 1977 ਦੀ  
ਵਿਗਆਨਕ ਕਾਲਪਨਿਕ ਫਿਲਮ 'ਸਟਾਰ  
'ਰਜ਼' ਦੇ ਗਹਿ 'ਟੈਟੈਨ' ਵਾਂਗ ਖਗੋਲ  
ਵਿਗਆਨੀਆਂ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਸੌਰ ਮੰਡਲ ਦੀ  
ਜ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ  
ਹੋਰ ਗਹਿ ਇੱਕ ਨਹੀਂ, ਦੋ-ਦੋ ਸੁਰਜਾਂ ਦੇ  
ਹੁਦ-ਗਿਰਦ-ਗਿਰਦ ਪ੍ਰਿਮ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਿਸਮ  
ਪਹਿਲੀ ਅਦਭੁਤ ਖੇਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰਲਾਵ  
ਵਿਗਆਨੀ ਬੁਝ ਹੈਰਾਨ ਹਨ। ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ  
ਸੰਪਰਸ਼ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਮਹਰੋ  
ਹ ਅਲੋਕਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖਣਾ ਨਸੀਬ  
ਇਆ ਹੈ। 1995 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤਕ  
50 ਦੁਹਰੇ ਗਹਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ  
ਪਰ 2300 ਮਾਮਲੇ ਅਜੇ ਲਟਕ ਰਹੇ  
ਨ। ਨਾਸਾ ਦੇ ਕੈਪਲਰ ਸਪੋਸ ਟੈਲੀਸਕੋਪ  
2009 'ਚ ਲਾਂਚ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੱਧ  
ਵੱਧ ਸਰਕਮ-ਬਾਈਨਰੀ ਗਹਿ (ਉਹ  
ਗਹਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਹਿ ਪੱਥਰ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਜੋੜੇ-  
ਰਜ ਹੋਣ) ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਹੁਣ ਤਕ  
ਨਨੋਕਾਂ ਗ੍ਰਾਹ ਲੱਭੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ  
ਨਗਰ ਚਾਰ ਕੈਪਲਰ 16, 34, 35 ਅਤੇ  
8 ਸਰਕਮ-ਬਾਈਨਰੀ ਹਨ। ਇਸ ਮਹਾਰੋ  
8 ਅਗਸਤ 2012 ਦੇ ਸਾਈਸ  
ਰਨਲ, ਪੇਟਿਚਿੰਗ ਵੱਲੋਂ ਕੈਪਲਰ-47  
ਵੀ ਖੇਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ  
ਹਿਆਂ ਕੈਪਲਰ-47 ਸੀ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ,  
ਬਦਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀ 0.1 ਫਾਸਦਾ  
ਉਰਜਾ ਪੁੰਚਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਲਾਂ ਥੱਹੀ ਸੂਰਜੀ  
ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਬਾਂਹ ਫਿਕਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਦੁਹਰੇ  
ਸੂਰਜੀ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਗਹਿ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਦਿਨਾਂ  
ਮੁਤਾਬਕ ਸੂਰਜੀ ਉਰਜਾ ਪੈਣ ਕਾਰਨ ਰੱਤਾਂ ਗੁੰਬਲਦਾਰ  
ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲਦੀਆਂ ਹਨ।  
ਮੰਨ ਲਈ ਕੈਪਲਰ 47 ਸੀ, ਧਰਤੀ ਵਾਂਗ 24 ਘੰਟੇ 'ਚ  
ਇੱਕ ਚੱਕਰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਬੁੱਖਣ  
ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਮੁਤਾਬਕ ਇਸ ਗਹਿ 'ਤੇ 12 ਘੰਟੇ ਚਾਨੁਣ  
ਕਰਗਾ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਗਹਿਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤਾਂ ਨਿਯਮਿਤ  
ਪੇਦਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਕੈਪਲਰ 47 ਸੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ 'ਚ ਜਦੋਂ  
ਸੈਂਡਗੀ ਸੂਰਜ, ਪ੍ਰਾਇਸਟੀ ਸੂਰਜ ਦੇ ਅੱਗੋਂ ਦੀ ਪਾਰਗਮਨ  
ਕਰਗਾ ਤਾਂ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ 15 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਛੁਪ  
ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹਰ 7.5 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ  
ਵਾਪਰੇਗਾ। ਦੋਵੇਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੂਰਜ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਸੂਰਜ  
ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਦੂਜਾ ਆਕਾਰ 'ਚ ਇੱਕ-ਤਿਹਾਈ  
ਅਤੇ 175 ਗੁਣਾ ਹਿੱਕਾ ਹੈ। ਜੇ ਚੰਨ ਤੋਂ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ  
ਦਿਨ ਦੇ 24 ਘੰਟੇ ਮਨੇਂ ਹੋਏ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਜ ਹਰ  
15 ਤੋਂ 30 ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਚੜ੍ਹਦੇ-ਛੁਪਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ-  
ਦੂਜੇ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ  
ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਜ, ਸਾਡੇ ਸੂਰਜ ਨਾਲੋਂ ਕਮਵਾਰ 69 ਫੀਸਦੀ  
ਅਤੇ 20 ਫੀਸਦੀ ਛੋਟੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਲੋਕਿਕ  
ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨ ਲਈ  
ਵਿਗਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਹੈ। ਕਿੰਨੀਆਂ ਉਲਿਝਣਾਂ  
ਮਹਾਰੋ ਅਜਿਹੇ ਦੁਰਲੱਭ ਨਜ਼ਾਰੇ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।  
ਦਰਾਸਲ ਵਿਗਆਨ ਇੱਕ ਦੀਵੇਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਸਮਾਨ  
ਹੈ। ਜੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸੋਚ ਕਿਹਿਰੇ ਸੂਰਜੀ ਪਰਿਵਾਰ ਤਕ  
ਹੀ ਸੀਮਤ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਦਿਨ ਨਾ  
ਆਉਂਦਾ। ਸੰਭਵ ਹੈ, ਬਹੁ-ਸੂਰਜੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ  
ਪ੍ਰਾਤੀ ਸ਼ਹਰ ਤੇਅ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਣ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤਕ  
ਕੈਪਲਰ ਟੈਲੀਸਕੋਪ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪੁੰਚੀ।

ਬਠਿੰਡੇ ਦੇ ਅਲੀ ਭਰਾ ਛੋਟੀ ਉਮਰ  
ਹੀ ਸੈਲੀਬ੍ਰਿਟੀ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।  
ਟਾਲਾ ਘਰਾਣੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ  
ਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਲ ਸੂਫੀ ਗਾਇਕਾਂ ਨੇ  
ਪੰਜਾਬ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੇ ਦੇਸ਼ ‘ਜ

४५

# ਖੁਬਸੂਰਤ ਦੇਸ਼ ਫਿਜੀ

ਸਵੇਰੇ 7 ਕੁ ਵਜੇ ਉੱਠ ਕੇ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੁੰਚ ਕੇ ਮਿਨੀ ਬੱਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਅਰਮਾਨ ਦੇ ਉੱਠਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਿਸਪੈਸ਼ਨ ਤੋਂ ਜਾ ਕੇ ਸੂਵਾ ਦੇ ਟੂਰ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਸੂਵਾ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਟੂਰ ਲਈ ਆਪਣੇ ਤਿੰਨਾਂ ਜਾਣਿਆਂ ਲਈ ਬੁਕਿੰਗ ਕਰਵਾ ਮੁੜ ਆਇਆ ਤੇ ਨਹਾ ਕੇ ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰਨ ਜਾਣ ਲਈ ਪਤਨੀ ਤੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆ। ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕਈ ਏਕੜਾਂ 'ਚ ਬਣੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰਿਜ਼ਾਰਟ 'ਚ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਦਾ ਵੀ ਦੱਖਣ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦਾ

ਊਸਨੇ ਸਾਈ (ਸਾਈਮਨ ਦਾ ਛੋਟਾ ਨਾਮ) ਜਦੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਲੈ  
ਕਹਿ ਕੇ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਦਾ  
ਨਾਂ ਨੰਦਨ ਦੱਸਿਆ। ਕੇ ਆਏ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸ਼ਬਦ  
ਨਾਂ ਨੰਦਨ ਦੱਸਿਆ। ਕੰਮ ਕਰਵਾਏ ਤੇ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ  
ਫਿਰ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ  
ਲੱਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਮੁਲਕਾਂ  
ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਹੋ। ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜਾਣ-  
ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਊਸਨੇ ਫਿਜੀ  
ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਕਿ  
ਫਿਜੀ ਦੀ ਕੁਲ ਆਬਾਦੀ 8 ਲੱਖ ਦੇ

ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਆਸਟੇਲੀਆ ਪੜ੍ਹਨ  
 ਆਏ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੀ ਕਈ ਗੁਣਾ  
 ਵਧੀਆ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ 8-10 ਡਾਲਰ  
 ਪ੍ਰਤੀ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ 15-20  
 ਡਾਲਰ ਪ੍ਰਤੀ ਘੰਟੇ ਵਾਲੀਆਂ  
 ਨੌਕਰੀਆਂ ਉਤੇ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।  
 ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਇਹ ਕਹਿਣ  
 'ਤੇ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਤਾਂ ਇਥੇ ਬਹੁਤ ਹੀ  
 ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਹਨ, ਸਾਈ

ਲੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਲ ਸੂਫ਼ਾ ਗਾਏਕਾਂ ਨੇ  
ਪਣੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ  
ਉਤ ਵੱਡਾ ਨਾਂ ਕਮਾਇਆ ਹੈ।

# ਛਟੀ ਉਮਰ ਵੱਡਾ ਨਾਂ

ਆਪਣੇ ਬੁਲੰਦ ਸੂਫੀ ਗੀਤਾਂ ਲਈ  
ਰਾਮ੍ਯ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਭਰਾ ਪਿੱਛੇ  
ਹੋ ਛੋਟੇ ਪਰਦੇ ਦੇ ਗੀਐਲਟੀ ਸ਼ੋਅਜ਼  
ਛਾਏ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ  
ਟਰਟੇਨਮੈਂਟ ਕੇ ਲੀਏ ਕੁਝ ਭੀ ਕਰੋਗਾ,

ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੇ ਦਰਬਾਰ 'ਚ ਗਾਊਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਬਿਛੋਂ ਦੇ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨਗਰ 'ਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਲੀ ਭਰਾ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਗਿਆਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੀਨੈਲਿਟੀ ਸ਼ੋਆਜ਼ 'ਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਕਾਰਨ ਇਕ ਮਹਿਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੈ।

ਦਾ ਛੱਟਾ ਭਰਾ 12 ਸਾਲਾ ਪਰਵਜ਼  
ਨ ਅਤੇ 11 ਸਾਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਤੀਜਾ  
ਹਮਦ ਅਲੀ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਸਭ ਤੋਂ ਛੱਟਾ  
ਇਹ ਭਰਾ ਮਹਾਨ ਸੁਫੀ ਗਾਇਕ  
ਸਰਤ ਹਤਹਿ ਅਲੀ ਖਾਨ ਦੇ ਬੜੇ  
ਸਕ ਹਨ ਅਤੇ ਅਕਸਰ ਸੇਵਾ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ  
ਨਾ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਬਬਲ੍ ਕਾਹਦ ਕਿ ਅਗਲ  
ਸਾਲ ਉਸ ਦੇ ਬੋਰਡ ਦੇ ਇਮਾਰਿਹਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ  
ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ  
ਮਾਰਗਦਾਰਸ਼ਨ 'ਚ ਉਹ ਚੰਗੇ ਅੰਕ ਹਾਸਲ ਕਰੇਗਾ।  
ਬਬਲ੍ ਅਤੇ ਹਸਨ ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਦਸ਼ੇਸ਼ ਸਕੂਲ, ਜਦਕਿ  
ਅਹਿਮਦ ਖਾਲਸਾ ਸਕੂਲ 'ਚ ਪੜਦਾ ਹੈ।

ਗੀਤ ਤਾਂ ਗਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।  
ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗੀਤ-ਸੰਗੀਤ  
ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਲੁਕੇ ਪਿਤਾ ਜਾਕਿਰ  
ਨ ਕਹਿਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪੰਜ  
ਅਤੇ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਗੀਤ-ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖ  
ਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹਨ। ਉਹ ਕਾਹਦੇ ਹਨ, ਸਗਤ ਤਾਂ  
ਤੇ ਖੁਨ 'ਚ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸਾਡੇ  
ਤੋਂ 'ਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੀ  
ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸੁਰਾਂ ਦੀ  
ਛਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ।' ਉਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ  
ਗਲ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਬਨਾਲਾ  
ਕਰਨ 'ਚ ਬਾਸ ਸਾਹਯਤਾ ਦਿਦੇ ਹਨ।

ਜਾਹਿਰ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਹੈ ਲੱਗਭਗ 30 'ਚ ਕਿਕੜ ਖੇਡਣਾ ਅਤੇ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ  
ਤ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਰੋਜ਼ੀ- ਦੌੜਨਾ ਪਸੰਦ ਹੈ।

## ਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਕੈਮਰੇ ਵਾਲਾ ਜਹਾਜ਼

ਜੁਲਾਈ 2008 'ਚ ਯਾਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਡੈਲਵਟ  
ਕੋਨੋਲੋਜੀਜ਼ ਦੇ ਖੋਜਕਾਰਾਂ ਨੇ ਡੈਲਵਲਾਈ ਮਾਈਕ੍ਰੋ ਨਾਮੀ  
ਤਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਹ ਇਕ ਡੈਗਨਫਲਾਈ ਦੇ  
ਕਾਰ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੋਟੋਟਾਈਪ ਏਗੀਅਲ ਫ੍ਰੇਨ ਸੀ। ਇਸ  
ਹਾਜ਼ ਦਾ ਭਾਰ ਸਿਰਫ 3 ਗਾਮ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ  
ਖਿਆਂ ਦਾ ਫੈਲਾਅ ਸਿਰਫ 4 ਇੰਚ ਸੀ। ਇਸ 'ਚ ਇਕ  
ਮਗਰਾ ਲੱਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਕੰਟਰੋਲਰ  
ਲਾਈਵ ਵੈਡੀਓ ਭੇਜਦਾ ਸੀ। ਕੈਮਰੇ ਅੰਤੇ ਟ੍ਰਾਂਸਮੀਟਰ  
ਵਾਰ ਸਿਰਫ 0.4 ਗਾਮ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ 'ਚ ਲੱਗੀ  
ਕੋਈ ਅਨੁਸਾਰ ਆਯੋਜਨ ਬੈਟਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਸਿਰਫ 3 ਮਿੰਟ  
ਕ ਉਡਾ ਸਕਦੀ ਸੀ।



